

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.14.142-161>

УДК: 329.052(476)

© Grzegorz Baziur<sup>1</sup>

## **BIAŁORUSKA OPOZYCJA NIEPODLEGŁOŚCIOWA WOBEC WSPARCIA AGRESJI FEDERACJI ROSYJSKIEJ PRZEZ REŻIM BIAŁORUSKI W WOJNIE PRZECIWKO UKRAINIE**

*The article concerns the activities of the Belarusian independence and democratic opposition, formed after the rigged presidential elections in Belarus in 2020, and Belarusian-Ukrainian relations in the context of Russian aggression. The author discussed the circumstances of the establishment of the United Transitional Cabinet and Ukrainian-Belarusian relations after 2022, forms of mutual dialogue and the role of the Belarusian Regiment of Kastuś Kalinowski, fighting as part of the Ukrainian army against the Russian invaders. The conclusions noted that the Belarusian regime, dependent on Russia, supported this country's aggression against democratic and sovereign Ukraine, whose government chose a pro-Western geopolitical course. In 2020-2022, the Ukrainian authorities saw no need to cooperate with the ineffective Belarusian opposition. Ukraine changed its position after the full-scale Russian invasion and the creation of the Belarusian regiment named after K. Kalinovsky. The Ukrainian authorities see the need for cooperation with the Belarusian opposition as a potential ally in the fight against A. Lukashenka's regime and for the full independence of Belarus.*

**Keywords:** Belarus, Ukraine, Russia, Belarusian opposition, war.

## **Білоруська незалежницька опозиція проти підтримки білоруським режимом агресії Російської Федерації у війні проти України**

*Стаття стосується діяльності білоруської незалежницької та демократичної опозиції, сформованої після сфальсифікованих президентських виборів у Білорусі 2020 року, та білорусько-українських*

<sup>1</sup> Doctor, Małopolska Uczelnia Państwowa im. rtm.Witolda Pileckiego w Oświęcimiu, adiunkt w Instytucie Nauk o Ekonomii i Bezpieczeństwie; adres do korespondencji: ul. M. Kolbego 8, 32-600 Oświęcim, E-mail: grzegorz.baziur@mup.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6652-8981>.

відносин в контексті російської агресії. Автор дослідив обставини створення Об'єданого перехідного кабінету та українсько-білоруські відносини після 2022 року, форми взаємного діалогу та роль білоруського полку Кастуся Калінуського, який воював у складі української армії проти російських загарбників. У висновках відзначено, що залежний від Росії білоруський режим підтримував агресію цієї країни проти демократичної та суверенної України, влада якої обрала прозахідний геополітичний курс. У 2020–2022 роках українська влада не бачила необхідності співпрацювати з неефективною білоруською опозицією. Україна змінила свою позицію після повномасштабного російського вторгнення і створення білоруського полку імені К. Калиновського. Українська влада бачить необхідність співпраці з білоруською опозицією як потенційним союзником у боротьбі з режимом А. Лукашенка і за повну незалежність Білорусі.

**Ключові слова:** безпека, Грузія, Україна, зовнішня політика Росії, етнополітичний конфлікт, гуманітарний інтервенціонізм, безпекова дилема.

**Wstęp.** Agresja rosyjska, podjęta 24 lutego 2022 r. przeciw Ukrainie ukazała to państwo, jako wroga wolności narodów i państw. Działania wojsk rosyjskich na Ukrainie, zbrodnie wojenne i przeciw ludzkości ukazały, że jest to walka cywilizacji pokojowego i nowoczesnego rozwoju z dziką antycywilizacją stepu. W trzecim dziesięcioleciu XXI w. okazało się, że w sąsiedztwie Polski i innych państw Wolnego Świata istnieje państwo, dla którego od rozwoju cywilizacyjnego wciąż jest ważniejsza ideologia, propaganda i krwawe podboje, typowe dla prymitywnych społeczności plemiennych.

Celem artykułu jest omówienie działań politycznych białoruskich środowisk nieodległościowych i ukazanie postawy reżimu białoruskiego wobec Rosji, jako agresora wobec Ukrainy. W związku z powyższym należy przyjąć hipotezę, że „Białoruskie ugrupowania i środowiska niepodległościowe dążą do odsunięcia od władzy w korzystnej sytuacji geopolitycznej prorosyjskiego reżimu Alaksandra Łukaszenki i budowy na Białorusi państwa demokratycznego”.

Problem badawczy ujęto w następujących pytaniach:

1. Jakie formy przyjęło białoruskie poparcie dla pełnoskalowej inwazji rosyjskiej przeciwko Ukrainie i z jakich czynników ono wynikało?

2. Jak zmieniło się geopolityczne położenie Białorusi w warunkach hybrydowej okupacji rosyjskiej?

3. Jaki skutek dały działania integracyjne podjęte przez polityczne środowisko Światłany Cichanouskiej w Wilnie?

4. W jaki sposób ewoluowała postawa polityczna władz Ukrainy wobec Zjednoczonego Gabinetu Przejściowego S. Cichanouskiej i sprawy białoruskiej?

Na temat pełnoskalowej inwazji rosyjskiej oraz relacji białorusko-ukraińskich w jej kontekście ukazała się niewielka liczba publikacji. Pisali o nich m.in.: K. Kłysiński, O Shewchenko, P. Usow i P. Żochowski; pozostałe przytoczono w tekście i bibliografii. Jeśli chodzi o metody badawcze, w tekście zastosowano metodę obserwacji zdarzeń związanych z opisywanym problemem, przez gromadzenie informacji, opartych o literaturę, głównie opracowania dostępne w Internecie, ich analizę i formułowanie wniosków tworzących jego treść (Chodubski, 2004, 137-138).

144

—

Od października 2022 r. na Białorusi stacjonuje rosyjski kontyngent wojskowy, jako część Regionalnego Zgrupowania Wojsk, delegowany przez dowództwo Zachodniego Okręgu Wojskowego w liczbie 9 tys. żołnierzy z uzbrojeniem i sprzętem wojskowym, a de facto na ich liczbę wynosi 11-12 tys., choć część z nich nie przywozi ze sobą ciężkiego wyposażenia, przebywając czasowo na Białorusi. Korzystając z białoruskiej bazy szkoleniowej, ćwiczenia prowadzą pododdziały utworzone po częściowej mobilizacji, które następnie są kierowane do rejonów walk w Ukrainie, przebywa tam ponad 2,3 tys. żołnierzy rosyjskich, którzy obsługują dwa dzierżawione przez Rosję obiekty wojskowe (Żochowski, Kłysiński, Wilk, 2023, 7). Wojska te są potencjalnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Polski, państw bałtyckich (Litwy i Łotwy) oraz dla walczącej z rosyjskim najazdem Ukrainy.

Sytuację geopolityczną, w której Białoruś znalazła się po 24 lutego 2022 r. w relacjach z Rosją można określić mianem „okupacji hybrydowej” (long arm occupation). Jej zasady są realizowane na obszarze i w zakresie odpowiadającym państwu okupującemu w sytuacji bieżącej. Ponieważ Białoruś jest dla Rosji państwem zaprzyjaźnionym, jej władze stworzyły warunki prawne dla realizacji interesów rosyjskich. Reżim stara się, aby społeczeństwo odbierało ją, jako integrację, a obecność wojsk rosyjskich i agresja na Ukrainę postrzegało, jako obronę interesów Państwa Związkowego Białorusi i Rosji (Usow, 2022, 23).

**Powstanie Zjednoczonego Gabinetu Przejściowego i stosunek do niego białoruskich środowisk opozycyjnych.** Wobec współdziałania reżimu Łukaszenki w rosyjskiej agresji na Ukrainę środowiska białoruskiej emigracji politycznej podjęły wiele różnych działań na arenie międzynarodowej. 24 lutego była kandydatka na funkcję prezydenta Białorusi, Swiatłana Cichanouska ogłosiła powołanie rządu tymczasowego na emigracji, deklarując odpowiedzialność za państwo. Powołała też Ruch Antywojenny w celu zapobieżenia włączenia wojsk białoruskich do wojny i odsunięcia Łukaszenki od władzy. Cichanouska wezwała Białorusinów do solidarności z Ukrainą, antywojennych działań informacyjnych w sieci, bezpośrednich kontaktów, paraliżu białoruskiego przemysłu i transportu, wykorzystywanego przez armię rosyjską.

Jednak na deklaracji lutowej się skończyło, a brak działań wywołał krytykę ze strony innych liderów emigracyjnych, m.in. Pawła Łatuszki i współtwórcy białoruskiego pułku w Ukrainie „Pahonia”, Wadima Prokopiewa, który w lipcu publicznie wezwał ją do zrzeczenia się części pełnomocnictw (opartych na jej domniemanym zwycięstwie wyborczym w 2020 r.) na rzecz „silnego premiera”. Najbardziej radykalne podejście do Cichanouskiej prezentowało utworzone w maju br. Forum Sił Demokratycznych Białorusi, którego liderzy, m.in. jeden z kontrkandydatów Łukaszenki w kampanii 2020 r. Waleryj Cepkała i jego żona Weranika podważali jej przywództwo. Oskarżali ją o brak rezultatów działalności kierowanego przez nią od dwóch lat biura w kwestii doprowadzenia do zwolnienia choćby części więźniów politycznych, koncentracji na wizytach zagranicznych, zaniedbywania pracy z działaczami społecznymi w kraju, o brak współpracy z innymi ośrodkami emigracyjnymi, unikania wyrażania większego poparcia dla Ukrainy i jednoznacznego potępienia Rosji jako agresora. Swiatłanę Cichanouską krytykowano też za rzekomo nietransparentne zarządzanie środkami przekazywanymi przez państwa i darczyńców zachodnich (Kłyśiński, 2022-08-20).

Niechęć do Cichanouskiej była konsekwencją pogłębiającego się w kręgach emigracji politycznej rozczarowania stagnacją polityczną i apatią społeczną w kraju. Działacze opozycji byli coraz bardziej oderwani od realiów i niezdolni do zmiany sytuacji w kraju, koncentrując się na wewnętrznych konfliktach, rywalizacji o aktywistów i wsparcie finansowe. Istotnym katalizatorem wzrostu napięć okazała się wojna na Ukrainie, a w szczególności współdziałanie w niej reżimu Łukaszenki. Niechęć do potępienia polityki rosyjskiej i niewielka skala inicjatyw pomocowych

dla Ukrainy były jednymi z głównych przyczyn krytyki – szczególnie ze strony Forum, którego liderzy konsekwentnie zarzucają Cichanouskiej zbyt ugodowe stanowisko wobec agresji rosyjskiej, co skutkowało jeszcze dotkliwszym spadkiem znaczenia Białorusi w oczach państw zachodnich (ibidem).

Mimo wspomnianych sporów, 9 sierpnia 2021 r., podczas zorganizowanej w Wilnie konferencji „Nowa Białoruś” został powołany rząd tymczasowy pod przywództwem Swiatłany Cichanouskiej, stwierdzając, że nie zastosowano terminu „rząd”, aby uniknąć porównań do rządu podległego Alaksandrowi Łukaszence. Celami jej „gabinetu cieni” było m.in. doprowadzenie do wolnych wyborów prezydenckich i wyprowadzenie z Białorusi wojsk rosyjskich. Do składu gremium powołała ona czterech przedstawicieli: b. dowódcę 38. Samodzielnej Gwardyjskiej Brygady Desantowo Szturmowej i przedsiębiorcę, który odpowiada za politykę obronną i wojsko, ppłk. Waleryja Sachaszczyka, b. dyplomatę i doradcę Cichanouskiej do spraw polityki zagranicznej, Waleryja Kowalewskiego, b. oficera MSW i koordynatora stowarzyszenia byłych funkcjonariuszy białoruskich organów porządkowych ByPol, jako odpowiedzialnego za porządek publiczny i bezpieczeństwo, ppłk. Alaksandra Azaraua i przewodniczącego Narodowego Zarządu Antykryzysowego, który zajął się transformacją władzy, Pawła Łatuszkę.

Niestety, pominięto działaczy Forum Sił Demokratycznych Białorusi, co wynikało prawdopodobnie z chęci marginalizacji tego środowiska, jako skrajnie krytycznego wobec S. Cichanouskiej. Obecna na konferencji w Wilnie z ramienia FSDB Waranika Cepkała zaatakowała Cichanouską i jej doradców, oraz niezależne media białoruskie, które jej zdaniem bojkotowały inicjatywy jej organizacji. Unikała też ona wiążących deklaracji dotyczących możliwości współpracy, zapowiadając ogłoszenie własnej strategii.

Utworzenie „gabinetu cieni” było dobrym posunięciem, jednak jego realne znaczenie pozostało otwarte, ponieważ brakuje mu oparcia w całościowej strategii obejmującej: politykę zagraniczną, stosunek do Rosji, oraz współpracę z krajowymi środowiskami opozycyjnymi i społeczeństwem. Z pierwszych oświadczeń członków gabinetu nie wynikało, aby mieli oni pełną wiedzę w kwestii zakresu i podziału kompetencji, co mogło wskazywać na spore braki w merytorycznej wiedzy. Nie jest również jasna pozycja w nowym układzie biura S. Cichanouskiej, tym bardziej że wpływowi i najostrzej krytykowany jej doradca do spraw

międzynarodowych, Franak Wiaczorka nie został włączony w jego skład. Zgodnie z deklaracjami składanymi przez Cichanowską i jej otoczenie docelowo gabinet miał zostać przekształcony w quasi-parlament na wygnaniu (Kłysiński, 2022-08-10).

**Zjednoczony Gabinet Przejściowy i białoruski ruch oporu wobec poparcia agresji rosyjskiej przez reżim A. Łukaszenki.** Mimo wewnętrznych podziałów, 17 marca 2022 r. na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych, S. Cichanouska zaapelowała o uznanie Białorusi za kraj „tymczasowo okupowany”, argumentując to całkowitą wasalizacją reżimu przez Rosję. Uważała ona, że międzynarodowe uznanie tego faktu pozwoliłoby na unieważnienie wszelkich decyzji dotyczących Białorusi podjętych przez Władimira Putina i Alaksandra Łukaszenkę. Oświadczenia S. Cichanouskiej i innych działaczy opozycji ukazywały poparcie Białorusinów dla walczącej z rosyjskim agresorem Ukrainy oraz odcięcie się od działań reżimu. Opozycja liczy na utrzymanie sprawy białoruskiej na agendzie międzynarodowej oraz zniwelowanie narastającej po 24 lutego na Zachodzie niechęci wobec Białorusinów, którzy są postrzegani przez pryzmat poparcia Łukaszenki dla polityki Putina.

147

Nawiązując do jej apelu, 21 marca wspomniany doradca Cichanouskiej, Franak Wiaczorka umieścił w sieci informację o rzekomych aktach sabotażu na białoruskiej kolei, jak: niszczenie infrastruktury, dokonanych przez kontestujących reżim obywateli przy wsparciu kolejarzy. Celem miało być zablokowanie lub spowolnienie kierowanych na Ukrainę rosyjskich transportów wojskowych. W mediach społecznościowych pojawiły się też informacje o rozrzucanych w miastach ulotkach, nawołujących Białorusinów do biernego oporu w razie wkroczenia ich armii na Ukrainę. Ponadto grupa do kilkuset ochotników z Białorusi bierze udział w walkach w obronie państwa ukraińskiego w ramach pułku im. Kastusia Kalinouskiego (Batalion im. Kalinowskiego, 2022-5-21).

Przywódcy opozycji zamierzali wykorzystać wojnę w Ukrainie do rozpoczęcia przez obywateli Białorusi nowej fali demonstracji, tym razem skierowanych przeciwko udziałowi kraju w wojnie, którzy po represjach powyborczych w 2020 r. od wielu miesięcy unikają czynnego sprzeciwu. Strach przed otwartym przystąpieniem Białorusi do wojny jest ważnym czynnikiem umożliwiającym mobilizację Białorusinów do demonstracji. Przeprowadzone na początku lutego 2022 r. przez Ośrodek Chatham House niezależne badanie opinii wśród białoruskich użytkowników Internetu wykazało, że 79 % respondentów kategorycznie sprzeciwiało

się udziałowi armii białoruskiej w agresji przeciwko Ukrainie, a według danych z marcowego badania odsetek ten wzrósł do 97 %.

Jednak odzew na apel S. Cichanouskiej wśród nie znalazł szerokiego odzewu w społeczeństwie, a do publicznych wystąpień doszło jedynie 27 lutego, przy okazji referendum w sprawie zmian w konstytucji. Na ulicach białoruskich miast demonstrowało łącznie kilka tysięcy osób, z których ponad 800 zostało zatrzymanych przez służby bezpieczeństwa (Na Białorusi odbyły się, 28 II 2022). W związku z faktem, że w kraju wciąż grożą wysokie kary za przeprowadzenie protestom najczęstszą postawą jest bierny opór, np. w postaci ataków cybernetycznych na krytyczną dla sił zbrojnych Rosji białoruską infrastrukturę transportową, co ma już miejsce. Do największego ataku w wykonaniu „cyberpartyzantów” doszło w styczniu 2022 r., gdy zablokowano główne serwery kolejowe. Z kolei na początku marca hakerzy sparaliżowali na pewien czas system kierowania ruchem (Kłysiński, 2022-03-24).

148

—

Tymczasem na Białorusi rozpoczęli działania cyberpartyzanci, atakując systemy kierowania transportem kolejowym, zwłaszcza rosyjskich eszelonów wojskowych, które jechały w kierunku granicy ukraińskiej. Wobec działań cyberpartyzantów, jak i w obawie o zagrożenie utraty władzy na rzecz opozycji, 21 lipca Łukaszenka podpisał nowelizację Kodeksu Postępowania Karnego, która umożliwia przeprowadzanie zaocznych procesów i wydawanie wyroków skazujących na osoby przebywające poza granicami Białorusi i uchylające się od stawiennictwa przed organami prowadzącymi sprawę. Postępowania w tym trybie mogą dotyczyć oskarżeń m.in. o terroryzm, ludobójstwo, zdradę państwa, akty dywersji, organizację masowych zamieszek, wstępowanie do „najemniczych” formacji wojskowych, działalność ekstremistyczną (np. niszczenie infrastruktury transportowej) czy apelowanie o sankcje. Zmiany te poprzedziła nowelizacja KK z 29 maja 2022 r., która wprowadziła karę śmierci m.in. za zamiar dokonania lub przygotowania do aktu terrorystycznego (Łukaszenka podpisał zmiany w kodeksie karnym, 2022-05-18), w tym w odniesieniu do czynów zakwalifikowanych, jako terroryzm międzynarodowy lub taki akt wobec urzędnika państwa, przedstawiciela innego państwa lub organizacji międzynarodowej (art. 124, 126, 289 i 359).

Zmiany wprowadzone do prawa włączyły działalność opozycyjną do przestępstw o charakterze terrorystycznym i są wymierzone w oponentów reżimu. Zastosowana w znowelizowanych przepisach formuła „zamiaru dokonania aktu terroryzmu” pozwala de facto na niemal nieograniczoną

interpretację wszelkich aktywności niezgodnych z polityką reżimu. Kara śmierci została przejęta jeszcze z porządku prawnego Białoruskiej SRR i była stosowana od początku istnienia Republiki Białoruś w przypadkach najcięższych zbrodni kryminalnych, a obecnie jest narzędziem zwalczania przeciwników reżimu, jako czynnik odstrasżający obywateli od podejmowania jakiegokolwiek działalności opozycyjnej.

Od czasu masowych protestów po sfałszowanych wyborach prezydenckich w 2020 r. KGB systematycznie dodaje do prowadzonej od lat listy rzekomo „powiązanych z działalnością terrorystyczną” liderów opozycji, ja np. Swiatłanę Cichanouską, Pawła Łatuszkę i Maryję Kalesnikawą. We wspomnianym rejestrze znalazło się jak dotąd 149 obywateli. Po raz pierwszy najwyższy wymiar kary może zostać zasądzony w stosunku to trzech osób zatrzymanych pod zarzutem niszczenia białoruskiej infrastruktury kolejowej. W ramach ścigania tej formy sprzeciwu wobec współdziałania reżimu białoruskiego w rosyjskiej agresji na Ukrainę organy bezpieczeństwa zatrzymały – głównie w marcu i kwietniu 2022 r. kilkadziesiąt osób, z których większość przebywa w areszcie. Jak dotąd nie pojawiła się informacja o rozpoczęciu wobec nich procesu sądowego.

149

Pretekstem skłaniającym reżim do sięgnięcia po najwyższy wymiar kary była seria wspomnianych aktów sabotażu na kolei, dokonanych w pierwszych tygodniach wojny w Ukrainie. Działania przeciwników współdziałania Białorusi w wojnie zakłóciły rytmiczność dostaw dla rosyjskich sił zbrojnych, co postawiło w trudnej sytuacji reżim białoruski, demonstrujący lojalność wobec Rosji. Zatrzymani „sabotażyści” mogliby być pierwszymi osobami skazanymi na śmierć za terroryzm, co znalazło wyraz w komentarzu Komitetu Śledczego z 29 czerwca 2022 r. Taki wyrok byłby jednak pogwałceniem białoruskich przepisów karnych, skonstruowanych zgodnie z zasadą „lex retro non agit” (prawo nie działa wstecz), gdyż zarzucanych czynów mieli się oni dopuścić w dniach od 28 lutego do 1 marca 2022 r., a więc przed wejściem w życie nowelizacji, co jednak dla reżimu nie ma znaczenia.

Z kolei mechanizm prawny, dotyczący przeprowadzania zaocznych procesów karnych ma głównie wymiar polityczny, jako sygnał dla najbardziej aktywnych działaczy emigracyjnych, wskazując na nieuchronność kary niezależnie od miejsca zamieszkania. Procesy w trybie zaocznym będą miały charakter pokazowy, a ich celem może być np. wzmocnienie propagandowej narracji reżimu o bezwzględnej walce z ludźmi



podważającymi „porządek publiczny” i legalność rządów Łukaszenki. Nie można wykluczyć, że rejestr osób „powiązanych z działalnością terrorystyczną” prowadzony przez KGB będzie podstawą do postępowań, zakończonych zaocznym orzeczeniem kary śmierci (Kłysiński, 2022-07-28). W kontekście poparcia Rosji, udzielonego przez reżim białoruski interesująco zaczęły się kształtować relacje niepodległościowców z rządem ukraińskim.

**Złożoność relacji białorusko-ukraińskich po agresji rosyjskiej.** Jeśli chodzi o rząd ukraiński, to celem jego polityki wobec Białorusi jest z jednej strony utrzymanie ograniczonego dialogu z reżimem, aby nie dopuścić do ataku od strony północnej, z drugiej spondowanie działań S. Cichanouskiej i wsparcie żołnierzy białoruskiego Pułku „Pahonia” im. K. Kalinouskiego, walczącego w wojskach ukraińskich. Ukraińskie elity polityczne z wolna zaczynają dostrzegać Białorusinów, jako potencjalnych sojuszników w walce przeciw agresji rosyjskiej.

150

Po uznaniu aneksji Krymu przez A. Łukaszenkę kwestia politycznego ocieplenia stosunków ukraińsko-białoruskich ostatecznie upadła, jednak między obu państwami istniały stosunki dyplomatyczne, które nie zostały zerwane po pełnoskalowej agresji rosyjskiej z udziałem Białorusi. Dlaczego Ukraina nie zerwała stosunków dyplomatycznych z Białorusią, skoro po 24 lutego 2022 r. stała się ona wraz z Rosją państwem – agresorem? (Stosunki ukraińsko-białoruskie). W Ukrainie wielokrotnie padały wezwania do uczynienia tego kroku, np. 27 lutego poseł „Sługi Narodu” B. Jaremenko wezwał do jak najszybszego ich zerwania i uderzenia na obiekty wojskowe, rozmieszczone wzdłuż granicy po stronie białoruskiej (Shevchenko, 2022, 36). 5 lipca, na łamach portalu „Europejska Prawda” ukazał się artykuł pt. „Dość symulacji. Dlaczego Ukraina musi zerwać stosunki dyplomatyczne z Białorusią Łukaszenki”, w którym wezwał do ich zerwania (Досить симуляції, 2022-07-05).

Kolejne wezwanie do zerwania stosunków dyplomatycznych z Białorusią pojawiło się 15 października 2022 r. ze strony szefa Komitetu ds. Polityki Zagranicznej Rady Najwyższej, Ołeksandra Mereżki. Powiedział on, że według oficjalnej wersji stosunki dyplomatyczne z Białorusią nie zostały zerwane ze względu na konieczność ochrony praw i interesów obywateli Ukrainy (У Раді заявили). Podobnie wyjaśniał niechęć do ich zerwania minister Spraw Zagranicznych Ukrainy, Dmytro Kuleba, który 18 lipca w wywiadzie dla czasopisma „Forbes” po raz pierwszy powiedział, że stosunki dyplomatyczne z Białorusią zostaną zerwane, jeśli wojsko

białoruskie zaatakuję Ukrainę (Статус мирних переговорів з Росією), a 3 sierpnia powtórzył to w wywiadzie dla „Ukrainformu”, nie proponując jednak wyjaśnienia tego stanowiska (Кулеба, 2022-08-03).

Argumentację ukraińskich władz częściowo wyjaśnił ambasador Ukrainy na Białorusi, Ihor Kyzym, który uważał, że wielu Ukraińców ucieka z Rosji i terytoriów okupowanych, w tym Krymu na Ukrainę przez Białoruś. Według niego Białorusini są „dość lojalni” wobec obywateli Ukrainy, którzy znaleźli się na Białorusi, a to upraszcza rozwiązywanie problemów np. z dokumentami przy przekraczaniu granicy. W przypadku zniesienia ruchu bezwizowego ich sytuacja mogłaby się znacznie skomplikować. Jednocześnie I. Kyzym nie widział zagrożenia dla bezpieczeństwa Ukraińców, którzy od dawna mieszkają na Białorusi, a reżim wizowy zwiększyłby obciążenia służb dyplomatycznych, powodując wiele problemów, w tym o charakterze humanitarnym. Wypowiedź ta była związana z tym, że do prezydenta Ukrainy skierowano on-line petycję o zerwaniu reżimu bezwizowego z Białorusią. Zebrała ona niezbędnych 25 tys. podpisów i w związku z tym 13 października br. Wołodymyr Zefeński polecił rządowi rozważyć tę propozycję (Скасувати безвізовий режим, 2022-09-12).

Istotnym wyjaśnieniem owej niechęci jest handel między Ukrainą a Białorusią, który nadal trwa, chociaż oczywiście w o wiele w mniejszej skali, niż w czasach przedwojennych. Jeśli porównamy eksport do Białorusi w 2021 r., to wskaźnik ten spadł o ponad 80%, a import zmniejszył się o 50%. W czasie wojny Ukraina eksportowała do Białorusi głównie towary takie jak: mięso, orzechy i olej, a także zaczęła eksportować więcej ryb, niż w 2021 r. Eksport obejmował również branże transportowe i towary przemysłowe. W czasie wojny Ukraina importowała z Białorusi głównie ryby i raki, mąki, kasze, minerały i nawozy (Україна продовжує торгувати з Білорусією, 2022-11-14).

Po wybuchu wojny handel dwustronny między Białorusią a Ukrainą gwałtownie spadał, ale proces ten wymaga czasu. Do lata 2022 r. Ukraina ostatecznie zrezygnowała z eksportu na Białoruś, jednak z importem sytuacja nie jest już taka prosta. Nie można więc wykluczać, że to jeden z powodów, dla których Ukraina wciąż unika zerwania stosunków dyplomatycznych z reżimem, chociaż stosunki bilateralne i oficjalny dialog pozostały na poziomie formalnym, i w wypadku zbrojnej agresji ze strony Białorusi zostaną zerwane.

Drugim punktem dialogu jest ośrodek białoruskiej emigracji politycznej w postaci wspomnianego rządu tymczasowego, działającego od sierpnia 2021 r. pod kierownictwem Swiatłany Cichanouskiej, dla którego od początku działalności ważną kwestią było podjęcie współpracy z rządem Ukrainy i prezydentem Wołodymyrem Zełenskim. Jednak dialog został podjęty dopiero po pełnoskalowej agresji rosyjskiej, gdyż według strony ukraińskiej rząd ten miał niejednoznaczną reputację, a podczas kampanii prezydenckiej i po niej Cichanouska popełniła tak wiele błędów, że można by zakwestionować stałość jej poglądów politycznych i zdolności przywódczych. W jej otoczeniu są osoby zupełnie przypadkowe, a także osoby, o które mogą martwić się ukraińskie, i nie tylko, służby specjalne, dlatego też władze ukraińskie unikały kontaktów, obserwując to ugrupowanie polityczne i jego wysiłki na rzecz uzyskania szerokiego uznania międzynarodowego (Інша Білорусь, 2022-09-12). Z powyższych względów Ukraina przez ponad dwa lata nie nawiązywała dialogu ze środowiskiem S. Cichanouskiej oraz nią osobiście.

152

— Wspomniane stanowisko przysporzyło władzom ukraińskim wielu problemów, gdyż Ukraina nie uznała za prezydenta ani Alaksandra Łukaszenki, ani S. Cichanouskiej, nie uznając żadnego przedstawiciela narodu białoruskiego, z którym można byłoby rozmawiać. Z kolei uznanie S. Cichanouskiej za osobę niepewną i bez twardych poglądów politycznych jest wbrew stanowisku zachodnich partnerów Ukrainy, zwłaszcza Polski i Litwy. Wspomniana sprzeczność z linią ukraińską uniemożliwiła wypracowanie wspólnej „polityki białoruskiej” prowadzonej przez trzech demokratycznych sąsiadów wobec Białorusi. Takie traktowanie S. Cichanouskiej i jej otoczenia pozwala mówić o braku pełnego zaufaniu ukraińskich elit politycznych wobec zachodnich sojuszników, które uznają ją za przedstawicielkę narodu białoruskiego (w randze prezydenta Białorusi) i prowadzą z nią dialog na takim poziomie.

Nie jest to jednak jedyne stanowisko wobec S. Cichanouskiej wyrażone przez władze i społeczeństwo ukraińskie. Na początku września 2022 r. spotkał się z nią doradca Biura Prezydenta Ukrainy, Ołeksij Arestowycz (Светлана Тихановская, 2022-09-08). Był to za pierwszy bezpośredni kontakt otoczenia prezydenta Ukrainy ze S. Cichanouską. Stanowisko O. Arestowycza wobec Białorusi ewoluowało w ciągu kilku ostatnich miesięcy. W kwietniu br. podczas jednego z codziennych wywiadów dla Marka Fejgina O. Arestowycz powiedział, że „Łukaszenka nie chce dopuścić do wciągnięcia Białorusi w wojnę z Ukrainą, dlatego potrzebuje pomocy

i wsparcia. Zachód to docenia, rozmawia z Białorusią (...). W interesie Ukrainy jest utrzymanie dobrosąsiedzkich stosunków z Białorusią. Nawet za cenę kompromisów, czasem bolesnych kompromisów” (Arestowicz, 2022-04-26).

Jednocześnie wysoko wówczas ocenił on bohaterstwo Białorusinów, prowadzących „wojnę kolejową” wewnątrz własnego kraju. Takie stanowisko można było uznać za sygnał gotowości do rozpoczęcia dialogu z A. Łukaszenką, jednak 4 czerwca tr. O. Arestowicz dołączył się do przeprowadzonej on-line rozmowy M. Fejgina ze S. Cichanouską, wyrażając nadzieję, że dojdzie do spotkania W. Zeleńskiego ze S. Cichanouską. Wyjaśnił również, że niechęć prezydenta Ukrainy do kontaktu ze S. Cichanouską wynika z nieprzewidywalności reakcji na nie A. Łukaszenki oraz naciskami rosyjskimi na Białoruś (Shevchenko, 2022, 40). 8 września 2022 r. odbyło się spotkanie Arestowicza z Cichanouską, co świadczyło o gotowości władz ukraińskich do dialogu ze Zjednoczonym Gabinetem Przejściowym.

Zwolennikami dialogu ze S. Cichanouską byli też redaktorzy portalu „Europejska prawda”(EP), a 11 sierpnia 2022 r. na łamach tego portalu ukazał się artykuł redaktora Serhija Sydorenki, w którym, reagując na powstanie Zjednoczonego Gabinetu Przejściowego wezwał on do podjęcia rozmów z białoruską emigracją polityczną. W artykule słusznie konkludował, że: „...unikając komunikacji z opozycją, nie mamy wpływu na jej program. [...] im dalej, tym trudniej będzie przewyciężyć nieufność, która już jest niedopuszczalnie wysoka” (Сидоренко, 2022-08-11). Wspomniany autor rekomendował uznanie i nawiązanie stosunków pomiędzy Ukrainą a Zjednoczonym Gabinetem, do czego jednak nie doszło.

Z kolei redaktor naczelny wspomnianego portalu, Jurij Panczenko uważał, że zarzuty społeczeństwa i władz ukraińskich wobec wypowiedzi Cichanouskiej dotyczą początków jej działalności politycznej, gdy określiła Władimira Putina mianem „mądrego człowieka”, uznając Krym za „faktycznie rosyjski”, jednak już jej wypowiedzi z 2022 r. miały charakter proukraiński. Ignorowanie działań Cichanouskiej nie ani służyło Ukrainie, ani opozycji białoruskiej na czele której stała (Непотрібний союзник). Odnosząc się do relacji ukraińsko-białoruskich, J. Panczenko ostrzegł, że przy takim podejściu Ukraina może doprowadzić do rozłamów w środowisku białoruskich sił demokratycznych, postulując m.in. uznanie

Pułku im. Kastusia Kalinowskiego za prawowitych przedstawicieli narodu białoruskiego.

Na wzmocnienie pozycji Zjednoczonego Gabinetu Przejściowego może wpłynąć jego rejestracja w Polsce 16 kwietnia 2023 r., jako osoby prawnej, która służy jego działalności, przedstawicielom i ekspertom. W Polsce zarejestrowano fundację wspierającą działania ZGP, przewodniczącym Rady Fundacji został Alaksandr Azarau, a członkami Paweł Łatuszka, Waler Kawaleuski, Waler Sachaszczyk, Alina Kouszyk i Wolha Garbunowa. Z kolei Swiatłana Cichanouska odpowiada za całościowe kierowanie Gabinetem, a jego celem jest przejęcie władzy po upadku Łukaszenki, zachowanie niepodległości i doprowadzenie na Białorusi do demokratycznych wyborów (Białoruski rząd, 2023-04-21).

154

Trzecim ośrodkiem białoruskim w Ukrainie jest Pułk „Pahonia” im. Kastusia Kalinowskiego, walczący przeciw wojskom rosyjskim i grupie Wagnera w ramach Sił Zbrojnych Ukrainy, który został utworzony pod koniec lutego 2022 r. W jego szeregach walczą po stronie Ukrainy białoruscy ochotnicy, zarówno biorący udział w walkach w Donbasie przed 24 lutego 2022 r., jak i ci, którzy przyjechali na Ukrainę walczyć po rozpoczęciu pełnoskalowej agresji rosyjskiej. Pułk formalnie nie angażuje się w bieżącą działalność polityczną, ale też nie stroni od tego, wyrazem czego był wybór przez żołnierzy reprezentacji politycznej pod nazwą Sojmu. Są w nim żołnierze pułku i przedstawiciele nowej fali białoruskiej emigracji w Ukrainie. Uznanie go przez władze ukraińskie może zjednoczyć białoruską opozycję, która działa w Ukrainie, Polsce i na Litwie, a jeśli powstanie szeroka platforma opozycyjna, to następnym logicznym krokiem powinno być uznanie jej za jednego z prawowitych przedstawicieli interesów narodu białoruskiego (Інша Білорусь, 2022-09-12).

W odpowiedzi na artykuł B. Jeremienki, J. Panczenko uważa, że sztuczny rozłam wśród działaczy opozycji białoruskiej może osłabić jej wpływy na Białorusi, jak i autorytet pułku Kalinowskiego, natomiast wielu Białorusinów może uznać ich ambicje polityczne za próbę przejęcia przez Ukrainę kontroli nad ruchem antyŁukaszenkowskim, co może źle wpłynąć na postrzeganie Ukrainy przez Białorusinów (Непотрібний союзник, 2022-10-13).

Propozycja B. Jaremenki zaktywizowała politycznie pułk. 19 października 2022 r. w Kijowie odbyło się spotkanie jego delegatów z Międzyfrakcyjnym Stowarzyszeniem Deputowanych Rady Najwyższej Ukrainy „Demokratyczna Białoruś”. Posłowie RN Ukrainy postanowili

zwrócić się do Gabinetu Ministrów o dokonanie zmian w dekreście w sprawie obywateli Białorusi, oraz głosować nad uchwałą o uznaniu Białorusi za terytorium czasowo okupowane przez Rosję, choć propozycja taka była wniesiona do RN tuż po spotkaniu i była rozpatrywana przez Komitet ds. Spraw Zagranicznych. 21 października przedstawiciele pułku – za pośrednictwem posłów Rady Najwyższej Ukrainy – spotkali się w Kijowie z deputowanymi litewskiego Sejmasa, 28 października odbyła się publiczna rozmowa zastępcy dowódcy pułku, Wadzima Kabanczuka z B. Jaremenką, a 5 listopada jego przedstawiciele spotkali się z Witalijem Kliczką (Полк Каліноўскага, 2022-10-19).

W efekcie tych spotkań sprawa białoruska pojawiła się w ukraińskiej polityce i przestrzeni medialnej. Chodziło o status białoruskich uchodźców i ochotników w Ukrainie, wypłaty dla rodzin białoruskich ochotników, którzy zginęli w wojnie z Rosją i uznanie Białorusi za państwo okupowane. 4 listopada w Kijowie doszło do spotkania przedstawicieli ZGP, Walera Kawaleuskiego i Aliny Kouszyk z posłami do RN, z grupy „Demokratyczna Białoruś”, Ołeksijem Honczarenkiem, Wadymem Hałajczukiem i Bohdanem Jaremenkiem. Podczas rozmów postanowiono rozwijać kontakty dwustronne zapewne w celu nawiązania szerszej współpracy (Shevchenko, 2022, 43).

W obecnej sytuacji geopolitycznej Ukraina ma pewne szanse wpłynięcia na postawę białoruskiego społeczeństwa. Żołnierze Pułku im. K. Kalinouskiego są związani z Ukrainą, jako częścią jej Sił Zbrojnych, mając duży autorytet w społeczeństwie ukraińskim, do dialogu z rządem ukraińskim dąży również Zjednoczony Gabinet Przejściowy, uznawany przez demokratyczny świat za prawowitych przedstawicieli narodu białoruskiego. W tej sytuacji Ukraina może wzmacniać istniejące podziały w demokratycznej części społeczeństwa białoruskiego, lub być pośrednikiem między nimi, przy jednoczesnym zjednoczeniu w celu obalenia dyktatora, współnika rosyjskich zbrodni wojennych i ustanowienia demokratycznych rządów na Białorusi. Dyskusje na ten temat w ukraińskim społeczeństwie trwają, ale warto pamiętać, że takie położenie nie trwa wiecznie, a możliwości wpływu na białoruskie społeczeństwo demokratycznie mogą osłabnąć.

**Podsumowanie.** Podsumowując omawianą tematykę należy zauważyć, że reżim białoruski, zależny od Rosji poparł agresję tego państwa przeciwko demokratycznej i suwerennej Ukrainie, której władze obrały prozachodni

kurs geopolityczny. Wspomniane działania mają różny charakter, a wnioski badawcze są następujące:

1. Po rozpoczęciu pełnoskalowej agresji rosyjskiej przeciw Ukrainie reżim A. Łukaszenki poparł Rosję, udostępniając jej terytorium do prowadzenia działań wojennych, w tym bombardowań. Postawa ta wynika z geopolityczno-wojskowego podporządkowania Białorusi Federacji Rosyjskiej, pełnej zależności ekonomicznej i kulturowej (prawosławie, wspólnota językowa). Ważnym czynnikiem jest też obawa obu rządów wobec państw demokratycznych, gdyż Putin i Łukaszenka dążą do zachowania pełni autorytarnej władzy w swoich państwach.

2. Po częściowym zajęciu terytorium Białorusi państwo to znajduje się de facto pod „hybrydową okupacją rosyjską”, a Łukaszenka nie ma żadnej możliwości, aby dokonać zmian w kraju, gdyż jego dalsza władza jest ściśle związana z rosyjskimi ośrodkami decyzyjnymi, w tym z polityczną pozycją Władimira Putina, który naciska na Białoruś, aby jej wojska włączyły się do działań wojennych na Ukrainie, otwierając front północny.

156

— 3. W środowisku białoruskiej emigracji politycznej powstał ośrodek koordynacyjny w Wilnie, którego działacze w 2022 r. utworzyli Zjednoczony Gabinet Przejściowy pod przewodnictwem liderki opozycji, głównej pretendenci do prezydentury w 2020 r., Swiatłany Cichanouskiej.

4. W latach 2020-2022 władze ukraińskie nie dostrzegały konieczności współpracy z opozycją białoruską, której zarzucały brak skuteczności działania, a po pełnej inwazji i powstaniu białoruskiego Pułku im. K. Kalinouskiego dostrzegły konieczność podjęcia współpracy z opozycją białoruską, jako potencjalnym sojusznikiem w walce przeciw reżimowi A. Łukaszenki, a tym samym o pełną niepodległość Białorusi.

Po odsunięciu od władzy uzurpatora Łukaszenki, politycy opozycji białoruskiej dążą do zmiany sposobu sprawowania władzy z autorytarnej na system demokratyczny, natomiast w zakresie polityki bezpieczeństwa powrotu do neutralności z lat 1991-1995. Jeśli chodzi o relacje z Rosją, dążą oni do ułożenia ich w sposób partnerski, bez wzajemnych ingerencji w sprawę drugiej strony. Suwerenna i demokratyczna Białoruś może funkcjonować, jako państwo poza blokowe z międzynarodowymi gwarancjami bezpieczeństwa z udziałem państw NATO i UE, a suwerenny rząd może złożyć akcesję do Unii Europejskiej, jak to uczyniły Ukraina, Gruzja i Mołdawia. Władze białoruskie mogłyby też podjąć partnerską współpracę z NATO, jednak ewentualna akcesja do Sojuszu jest sprawą

odległą. Jednak po osłabieniu Rosji przez przegraną wojnę z Ukrainą i jej przyjęciu do Sojuszu nie wydaje się sprawą niemożliwą do realizacji w dalszej perspektywie czasowej, chociaż powinni zdecydować o tym obywatele Białorusi, pod demokratycznym i otwartym na świat rządem niepodległościowym.

**Джерела та література:**

1. Досить симуляції, 2022. Чому Україна має розірвати дипвідносини з Білоруссю Лукашенка. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/5/7142602/>, [dostęp: 27.04.2023].
2. Інша Білорусь, 2022. Якою має стати політика Києва та з ким варто вести діалог, 12. IX. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/12/7148565/>, [dostęp: 27.04.2023].
3. Кулеба, Д., 2022. Не буде такого моменту в історії, коли нам буде не до Криму, 3. VIII. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricpolitics/3542380-dmitro-kuleba-ministr-zakordonnih-sprav.html>, [dostęp: 27.04.2023].
4. Непотрібний союзник, 2022. Навіщо Києву розколювати білоруську опозицію. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/13/7148622/>, [dostęp: 27.04.2022].
5. Полк Каліноўскага, 2022. 19. X. 2022 URL: <https://www.facebook.com/belwarriors/posts/164061796234780>, [dostęp: 27 IV 2023].
6. Светлана Тихановская встретила с советником Офиса Зеленского Алексеем Арестовичем, 2022. Portal Zerkalo, 8. IX. 2022. URL: <https://news.zerkalo.io/economics/21577.html>, [dostęp: 27.04.2023].
7. Сидоренко, С., 2022. Боротьба за Білорусь: навіщо Україні встановлювати відносини з «тіньовим урядом» Тихановської, „Ukrainska Prawda” 11. VIII. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/08/11/7144831/>, [dostęp: 27.04.2022].
8. Скасувати безвізовий режим з Білоруссю, 2023. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/148490>, [dostęp: 27.04.2023].
9. Статус мирних переговорів з Росією – це удари по Вінниці та Миколаєву, 2022. Інтерв'ю з головою МЗС Дмитром Кулебою. URL: <https://forbes.ua/inside/status-mirnikh-peregovoriv-z-rosieyu-tse-udaro-po-vinnitsi-udari-po-mikolaevu-intervyu-dmitrakulebi-18072022-7211>, [dostęp: 27.04.2023].
10. У Раді заявили, що Україні варто розірвати дипвідносини з Білоруссю. 2023. Питання вже назріло. URL: <https://news>.



liga.net/ua/politics/news/v-rade-zayavili-chto-ukraine-stoit-razorvat-dipotnosheniya-s-belarusyu-vopros-nazrel, [dostęp: 27.04.2023].

11. Україна продовжує торгувати з Білорусією під час війни з РФ, 2022. 14. XI. 2022. URL: <https://ukranews.com/ua/news/894761-ukrayinaprodovzhuye-torguvaty-z-bilorusiyeu-pid-chas-vijny-z-rf>, [dostęp: 27.04.2022].

12. Arestowicz, 2022. Nie wydaje mi się, żeby Białorusini byli mniej odważni niż Ukraińcy. Myślę, że Białorusini są w trudniejszych warunkach, „Nasza Niwa”, 26. IV. 2022. URL: <https://nashaniva.com/ru/289005>, [dostęp: 27.04.2023].

13. Batalion im. Kalinowskiego tworzy pułk złożony z dwóch batalionów, 2022. TV Belsat, 21. V. 2022. URL: <https://belsat.eu/pl/news/21-05-2022-batalion-im-kalinowskiego-tworzy-pulk-zlozony-z-dwoch-batalionow/>, [dostęp: 17.11.2022].

158 — 14. Białoruski rząd na uchodźstwie uzyskał osobowość prawną w Polsce, 2023. Znadniemna.pl, 21. IV. 2023. URL: <https://glosznadniemna.pl/60763/bialoruski-rzad-na-uchodzstwie-uzyskal-osobowosc-prawna-w-polsce/>, [dostęp: 24.04.2023].

15. Chodubski, A., 2004. Wstęp do badań politologicznych. Gdańsk: Wyd-wo Uniwersytetu Gdańskiego. 221 s.

16. Kłysiński, K., 2022. Dewastacje polskich cmentarzy wojskowych na Białorusi, Analizy OSW, 11, VII. 2022. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-07-11/dewastacje-polskich-cmentarzy-wojskowych-na-bialorusi>, [dostęp: 12.11.2022].

17. Kłysiński K., 2022. Białoruś: utworzenie gabinetu tymczasowego Cichanouskiej, Analizy OSW, 2022-08-10. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-08-10/bialorus-utworzenie-gabinetu-tymczasowego-cichanouskiej>, [dostęp: 9.11.2022].

18. Kłysiński, K., Żochowski, P., 2022. Białoruś: presja Kremla na zaangażowanie w wojnę na Ukrainie, Analizy OSW, 2022-09-30. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-30/bialorus-presja-kremla-na-zaangazowanie-w-wojne-na-ukrainie>, [dostęp: 9.11.2022].

19. Kłysiński, K., 2022. Ratowanie wizerunku: opozycja białoruska wobec wojny na Ukrainie, Analizy OSW, 2022-03-24. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-24/ratowanie-wizerunku-opozycja-bialoruska-wobec-wojny-na-ukrainie>, [dostęp: 8.11.2022].

20. Łukaszenka podpisał zmiany w kodeksie karnym, 2022. Rozstrzelanie za próbę «działań terrorystycznych», 18. V. 2022. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1212886%2Clukaszenka-podpisał-zmiany-w-kodeksie-karnym-rozstrzelanie-za-probe> [dostęp: 18.05.2024].

21. Na Białorusi odbyły się masowe protesty przeciwko wojnie z Ukrainą, 2022. 800 zatrzymanych, portal Voice of Belarus, 28. II. 2022. URL: <https://www.voiceofbelarus.org/pl/bialorus-aktualnosci/na-bialorusi-odbyly-sie-masowe-protesty-przeciwko-wojnie-z-ukraina-800-zatrzymanych/>, [dostęp: 24.04.2023].

22. Shevchenko, O., 2022. Trzy dialogi Ukrainy z Białorusią. Białoruś w fazie rosyjskiej okupacji hybrydowej. Raport VII Grupy Analitycznej Białoruś-Ukraina Region, Warszawa, grudzień 2022, s. 35-43.

23. Stosunki ukraińsko-białoruskie: wyjście z punktu „zero”, 2023. URL: <https://by-ua-studium.pl/stosunki-ukraińsko-białoruskie-wyjście-z-punktu-zero/>, [dostęp: 27.04.2023].

24. Usov, P., 2022. Białoruś: od utraty geopolitycznej podmiotowości do okupacji. Białoruś w fazie rosyjskiej okupacji hybrydowej, Warszawa, grudzień 2022, s. 19-26.

25. Żochowski, P., Kłysiński, K., Wilk, A., 2023. Współagresor zdystansowany. Mińsk wobec udziału w wojnie przeciwko Ukrainie. Komentarze OSW, nr 488 z 10 II 2023, s. 1-7.

### References:

1. Dosyt' symulyatsiyi, 2022. Chomu Ukrayina maye rozirvaty dypvidnosynyz Bilorussyu Lukashenka. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/5/7142602/>, [dostęp: 27.04.2023].

2. Insha Bilorus', 2022. Yakoyu maye staty polityka Kyyeva ta z kym varto vesty dialoh, 12. IX. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/12/7148565/>, [dostęp: 27.04.2023].

3. Kuleba, D., 2022. Ne bude takoho momentu v istoriyi, koly nam bude ne do Krymu, 3. VIII. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricpolitics/3542380-dmitro-kuleba-ministr-zakordonnih-sprav.html>, [dostęp: 27.04.2023].

4. Nepotribnyy soyuznyk, 2022. Navishcho Kyyevu rozkolyuvaty bilorus'ku opozytsiyu. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/13/7148622/>, [dostęp: 27.04.2022].

5. Polk Kalinoŭskaha, 2022. 19. X. 2022 URL: <https://www.facebook.com/belwarriors/posts/164061796234780>, [dostęp: 27 IV 2023].

6. Svetlana Tykhanovskaya vstretylas' s sovetnykom Ofysa Zelenskoho Alekseem Arestovychem, 2022. Portal Zerkalo, 8. IX. 2022. URL: <https://news.zerkalo.io/economics/21577.html>, [dostęp: 27.04.2023].

7. Sydorenko, C., 2022. Borot'ba za Bilorus': navishcho Ukrayini vstanovlyuvaty vidnosyny z «tin'ovym uryadom» Tykhanovs'koyi, „Ukraińska Prawda” 11. VIII. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/08/11/7144831/>, [dostęp: 27.04.2022].

8. Skasuvaty bezvizovyy rezhym z Bilorussyu, 2023. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/148490>, [dostęp: 27.04.2023].

9. Status myrnykh perehovoriv z Rosiyeyu – tse udary po Vinnytsi ta Mykolayevu, 2022. Interv'yu z holovoyu MZS Dmytrom Kuleboyu. URL: <https://forbes.ua/inside/status-mirnikh-peregovoriv-z-rosieyu-tse-udar-po-vinnitsi-udari-po-mikolaevu-intervyu-dmitrakulebi-18072022-7211>, [dostęp: 27.04.2023].

160

— 10. U Radi zayavyly, shcho Ukrayini varto rozirvaty dypvidnosyny z Bilorussyu. 2023. Pytannya vzhe nazrilo. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/v-rade-zayavili-chto-ukraine-stoit-razorvat-dipotnosheniya-s-belarusyu-vopros-nazrel>, [dostęp: 27.04.2023].

11. Ukrayina prodovzhuye torhuvaty z Bilorusiyeyu pid chas viyny z RF, 2022. 14. XI. 2022. URL: <https://ukranews.com/ua/news/894761-ukrayinaprodovzhuye-torguvaty-z-bilorusiyeyu-pid-chas-vijny-z-rf>, [dostęp: 27.04.2022].

12. Arestowicz, 2022. Nie wydaje mi się, żeby Białorusini byli mniej odważni niż Ukraińcy. Myślę, że Białorusini są w trudniejszych warunkach, „Nasza Niwa”, 26. IV. 2022. URL: <https://nashaniva.com/ru/289005>, [dostęp: 27.04.2023].

13. Batalion im. Kalinowskiego tworzy pułk złożony z dwóch batalionów, 2022. TV Belsat, 21. V. 2022. URL: <https://belsat.eu/pl/news/21-05-2022-batalion-im-kalinowskiego-tworzy-pulk-zlozony-z-dwoch-batalionow/>, [dostęp: 17.11.2022].

14. Białoruski rząd na uchodźstwie uzyskał osobowość prawną w Polsce, 2023. Znadniemna.pl, 21. IV. 2023. URL: <https://glosznadniemna.pl/60763/bialoruski-rzad-na-uchodzstwie-uzyskal-osobowosc-prawnaw-polsce/>, [dostęp: 24.04.2023].

15. Chodubski, A., 2004. Wstęp do badań politologicznych. Gdańsk: Wyd-wo Uniwersytetu Gdańskiego. 221 s.

16. Kłysiński, K., 2022. Dewastacje polskich cmentarzy wojskowych na Białorusi, *Analizy OSW*, 11, VII. 2022. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-07-11/dewastacje-polskich-cmentarzy-wojskowych-na-bialorusi>, [dostęp: 12.11.2022].

17. Kłysiński K., 2022. Białoruś: utworzenie gabinetu tymczasowego Cichanouskiej, *Analizy OSW*, 2022-08-10. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-08-10/bialorus-utworzenie-gabinetu-tymczasowego-cichanouskiej>, [dostęp: 9.11.2022].

18. Kłysiński, K., Żochowski, P., 2022. Białoruś: presja Kremla na zaangażowanie w wojnę na Ukrainie, *Analizy OSW*, 2022-09-30. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-30/bialorus-presja-kremla-na-zaangazowanie-w-wojne-na-ukrainie>, [dostęp: 9.11.2022].

19. Kłysiński, K., 2022. Ratowanie wizerunku: opozycja białoruska wobec wojny na Ukrainie, *Analizy OSW*, 2022-03-24. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-24/ratowanie-wizerunku-opozycja-bialoruska-wobec-wojny-na-ukrainie>, [dostęp: 8.11.2022].

20. Łukaszenka podpisał zmiany w kodeksie karnym, 2022. Rozstrzelanie za próbę «działań terrorystycznych», 18. V. 2022. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1212886%2C%20lukaszenka-podpisal-zmiany-w-kodeksie-karnym-rozstrzelanie-za-probe> [dostęp: 18.05.2024].

21. Na Białorusi odbyły się masowe protesty przeciwko wojnie z Ukrainą, 2022. 800 zatrzymanych, portal Voice of Belarus, 28. II. 2022. URL: <https://www.voiceofbelarus.org/pl/bialorus-aktualnosci-na-bialorusi-odbyly-sie-masowe-protesty-przeciwko-wojnie-z-ukraina-800-zatrzymanych/>, [dostęp: 24.04.2023].

22. Shevchenko, O., 2022. Trzy dialogi Ukrainy z Białorusią. Białoruś w fazie rosyjskiej okupacji hybrydowej. Raport VII Grupy Analitycznej Białoruś-Ukraina Region, Warszawa, grudzień 2022, s. 35-43.

23. Stosunki ukraińsko-białoruskie: wyjście z punktu „zero”, 2023. URL: <https://by-ua-studium.pl/stosunki-ukraińsko-białoruskie-wyjście-z-punktu-zero/>, [dostęp: 27.04.2023].

24. Usov, P., 2022. Białoruś: od utraty geopolitycznej podmiotowości do okupacji. Białoruś w fazie rosyjskiej okupacji hybrydowej, Warszawa, grudzień 2022, s. 19-26.

25. Żochowski, P., Kłysiński, K., Wilk, A., 2023. Współagresor zdystansowany. Mińsk wobec udziału w wojnie przeciwko Ukrainie. Komentarze OSW, nr 488 z 10 II 2023, s. 1-7.